

HERMAN OTTÓ ÉS A FÜGGETLENSÉGI POLITIKA A DUALIZMUS KORI MAGYARORSZÁGON

Pap József

Eszterházy Károly Főiskola, Történelemtudományi Intézet, Eger

Absztrakt: A Herman Ottóval foglalkozó szakirodalom elsősorban a polihisztor tudományos közéleti tevékenységével foglalkozik. Ez a jelenség természetesnek is tekinthető, hiszen Herman tudományos tevékenysége sokkal kiemelkedőbb volt, mint politikai szerepvállalása. Herman ugyan jelentős politikusa volt a függetlenségi ellenzéknek, azonban sohasem tartozott az elsőszámú vezetők közé. Különcnek tekinthető magatartása akadályozta meg ebben. Ennek ellenére azonban fontos eleme volt az életútnak a politikai szerepvállalás, hiszen ez alapvetően egy olyan keretet biztosított, melyen belül megvalósulhatott a tudományos karrier. Bizonyos esetekben a politika teremtett lehetőségek a tudományos kutatás számára, máskor persze épp ez akadályozta a tudományos kérdésekben való elmélyülést. A tanulmány ennek az életútnak a csomópontjait vizsgálja meg, próbálja tágabb kontextusba helyezni az egyéni élet eseményeit, és azokat a kor párt-politikai küzdelmeinek, ideológiai viszonyainak összefüggéseiben értelmezni.

Kulcsszavak: parlamentarizmus, választások, ellenzéki politika, dualizmus kora, Herman Ottó, Miskolc

Herman Ottó politikai szerepvállalását illetően a halála után eltelt száz évben bőséges vonatkozó szakirodalom keletkezett.¹ Ezek közül mindenképpen ki kell emelni Lambrecht Kálmán, Erdődy Gábor és Szabadfalvi József monográfiáit (LAMBRECHT 1920, ERDŐDY 1984, SZABADFALVI 1996). A szegedi képviselői éveivel kapcsolatban Péter László és Tóth Ede munkáira támaszkodhat a téma iránt érdeklődő, míg a miskolci időszakhoz kötődő eseményekkel Szabadfalvi József foglalkozott részletesen (PÉTER 1988, TÓTH 1977; 1991, 707–717; SZABADFALVI 1977). Politikai szerepvállalására vonatkozóan fontos tanulmányt közölt Veres László is (VERES 1975). Csupán a legfontosabb vonatkozó irodalom korántsem teljes körű felsorolása is mutatja, hogy a tudományos közvéleményt foglalkoztatta, foglalkoztatja a polihisztor természettudós, néprajzkutató politikai pályája. Tanulmányomban az életút ezen részének legfontosabb csomópontjaival kívánok foglalkozni, különös figyelmet fordítva sikeres és sikertelen választási megmérettetéseire és a korabeli függetlenségi ideológiához, pártokhoz fűződő kapcsolatának alakulására.

¹ A munka elkészítését az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok – OTKA K 112429 nyilvántartási számú, A dualizmus kori magyar országgyűlések tagjainak feltárása és társadalomtörténeti elemzése címet viselő pályázata támogatta.

A HERMAN OTTÓ-KÉP HÁROM KORTÁRSI MEGKÖZELÍTÉS

Bevezetőként idézzünk fel néhány kortárselmezést, melyek közelebb hozzák hozzánk Herman Ottót, a politikust. Herman Ottó személyét illetően elég ellentmondásos korabeli értékelésekkel találkozhatunk, ez a jelenség szinte természetes következménye annak, hogy Herman igen aktív szerepet vállalt a kor politikai vitáiban. Következtesen szemben állt a kormánypárttal, az 1867-es politikai rendszerrel, de gyakran igen heves volt a viszonya az ellenzék egyes politikusaival, a függetlenségi oldalon megjelenő különböző politikai csoportosulásokkal is.

Hentaller Lajos 1886-ban jelentette meg „Politikusaink pongyolában” című vitriolos írását, melyben többek között Hermant is tollhegyére tűzte. Már rövid életrajzi utalásai is maró gúnyt tartalmaztak: „katonai szökevényként csípték nyakon Bécsben”, majd bedugták „komisz baka mundérba”, nem akart tiszt lenni, inkább „üres óráiban a természetet kezdte vizsgálgatni”, majd a „vén obsitos” „fogta magát, elment Kolozsvárra, s beállott Brassai bácsi mellé állat-tömlőnek”. Azonban az országgyűlési politikust még negatívabb színben tüntette fel Hentaller. Szerinte Herman olyan ember volt, aki bár „Rajong hazája

szabadságáért, de a haza függetlenségét még sem szereti annyira, hogy saját párthíveivel békében megtudna lenni”. Az írás Herman legrosszabb tulajdonságaként a haragtartást jelölte meg. Egy olyan kereskedőként jelenítette meg őt, aki „A haragról főkönyvet vezet, rendes »Tartozik« »Követel« rovattal. Be van ott vezetve apró cseprő neheztelés, kis harag, nagy harag, mérgeződés, gyűlölködés és engesztelhetlen gyűlölet.” Hentaller szerint Herman fő jellemvonása a megbocsátás teljes hiánya volt (HENTALLER 1886, 115–116). A szerző felhívta a figyelmet arra is, hogy Herman volt az egyik legfontosabb ellenfele, az Edmund Steinacker által vezetett, Deutscher Schuverein nevű német nemzetiségi mozgalomnak. Ez a megjegyzés azért volt a szöveg szempontjából kiemelt jelentőségű, mert vele párhuzamosan azt is kiemelte, hogy Herman művei nemcsak hogy németül is megjelentek, hanem „mint tudóst a jobban ismeri a német közönség, mint a mi Akadémiánkban ülő füevő nabukadonozórok.” Herman életének legnagyobb problémáját egyébként abban látta, hogy nem 90 évvel korábban született, „amikor szüretje volt a guillotinenak” – zárta a nem kifejezetten hízelgő jellemzést (HENTALLER 1886, 116–117).

Hentaller leírása azért tűnhet meglepőnek, mert az író 1881 és 1884 között Fülöpszállás függetlenségi képviselője, majd pedig a függetlenségi sajtó munkatársa volt. 1889-től ismét képviselő lett, ekkor Gyöngyösön szerzett mandátumot (FABRO–UJLAKI 1906, 117). Az 1893 szeptemberében bekövetkezett pártszakadás-kor pedig Herman Ottóval egy csoportba került (VIDA 2011, 88–89), sőt Herman 1894 szeptemberi miskolci politikai rendezvényén is részt vett (SZABADFALVI 1977, 136–137). Ha Herman Ottó legjellemzőbb tulajdonsága lett volna a haragtartás, erre nagy valószínűséggel nem kerülhetett volna sor. Fontos azonban azt is látni, hogy a függetlenségi publicista Herman Ottóról kialakított jellemzését egy olyan időszakban közölte, amikor Herman jelentősen marginalizálódott, hiszen nem volt hajlandó elfogadni a perszonalunióra alapozott ellenzéki programot és az ekkor alakult új ellenzéki párt frakciójába sem lépett be.

Mikszáth Kálmán karcolatainak, országgyűlési tudósításainak is rendszeres szereplője volt Herman Ottó. Az író politikai ellenfelét többször nevezte harcosnak, „sebeket osztogató daliának”. 1887. január 18-i tudósításában pedig a következő szavakkal mutatta be a szenvedélyektől fűtött felszólaló politikust: „A vitát Herman Ottó, a Ház sárkánya indítá meg, aki tüzet okád és mindig meg szokott enni früstökre egy embert, ha jó étvágya van többet is, de egyet minden-

esetre”.² Gyakran fordult a mikszáthi ironia Herman egyedi megjelenése, haj és szakállviselete felé. Egy 1890-es karcolatában külön történetet is kerített eköré. A „Herman Ottó lenyíratása” címet viselő írásában a Balaton mellett madarakat megfigyelő tudóst somogyi juhászok garabonciás diáknak nézik, törbe csalják, és szakállát, haját levágják, melyből állatoknak való gyógyszert készítenek. Az írás befejező soraiban Tisza Lajos képviselőházi beszéde alatt, az ablakon keresztül besütő napsugárban felderengett Szeged városa: „mintegy elővarázsoltan lebegett a hallgatók előtt, a képzelet délibábjában, tarka-barka színzavarban, tornyok, kupolák, a Halácsy fúrója, a Lechner Lajos cirkalomja, a szegedi mosónék, a Pap Lajos komája, a halomra dőlt rakpart – és a Herman Ottó lenyírt feje...”³

Mikszáth ironikus írásaiban Herman Ottó regényhősként elevenedett meg. Ez az ironia szólal meg akkor is, mikor a szegedi bukást a sors szeszélyének a játékként mutatta be, ami éppen akkor következett be, mikor Herman „népszerűtlen pókokról” szóló kutatásai után „a demokrata halakhoz fordult”. Mégis elhagyták választói – ironizált Mikszáth –, „Pedig a hal mint kiválóan szegedi termék, alkalmasabb volt arra, hogy népszerűségét emelje a cívisek előtt, mint a pók”.⁴

A harmadik idézett írás Méhely Lajos nekrológja, mely 1915-ben jelent meg a Budapesti Szemlében (MÉHELY 1915, 208–216). Méhely a nekrológ műfajához méltán, a kultuszteremtés eszközához nyúlt és ennek megfelelően fogalmazott. A világháború diskurzusának megfelelően, az írás első felének legfontosabb mondanivalója Herman magyarságának hangsúlyozása volt. „Ez a nemzeti fanatizmus rezeg, zsong, zúg es viharzik minden írásában, lángszavakkal hirdetvén, mennyire szent neki a magyar haza s a lelkéhez forrt magyar nép, melynél kiválóbbat nem hitt es nem ismert a földkerekségen.” A cikk másik fontos eleme, Herman autodidakta tudományos műveltségének a hangsúlyozása. Szinte értékként jelent meg, hogy „nem volt czéhbéli tudós”, akinek „önszerezte ismeretkörében mesés értékek mellett itt-ott nagyobb hézagok is akadtak, ez utóbbiakat bámulatos könnyűséggel tudta kitölteni, vagy legalább áthidalni.” (MÉHELY 1915, 209–210). A később a fajvédők között szerepet vállaló természettudós Méhely számára csupán egy bekezdésnyi terjedelemben volt fontos

² Mikszáth: *A T. Házból* (január 18.) 55.

³ Mikszáth: *A mai ülés*. 1890. március 6. *A Herman Ottó lenyíratása*. 96–97.

⁴ Mikszáth: *Herman Ottó és a vasúti bakterok*. 38.

Herman politikusi szerepe, amit egyébként téves adatokra támaszkodva – 1875-től 1886-ig terjedő időszakot említve – epizódjellegűként ábrázolt.

Herman Ottó tehát mindkét közösségben a kivételek közé tartozott, a politikusok között „pókász”,⁵ a tudósok között politikával (is) foglalkozó autodidakta, céhen kívüli tudós. Személyiségének e két szerepe azonban szorosán összefonódott, ezért nem célszerű egymástól elválasztani, hiszen politikusként természettudományos érvrendszert használt, tudósként pedig támaszkodhatott a képviselői mandátumra, mint a biztos egzisztenciát nyújtó alapra. Már Lambrecht Kálmán idézte Herman feleségének, Borosnyay Kamillának, a Pesti Hírlap 1906. május 29-i számában megjelent, sorait: „létkérdés volt nálunk a mandátum; ebből éltünk. Az uram bukása után egyik napról a másikra honoráriumokból tengődtünk.” (LAMBRECHT 1920, 123). Herman tehát azon képviselők közé tartozott, akiknek megélhetését a mandátummal együtt járó juttatások biztosították.⁶ Természettudósként a képviselői egzisztencia nyújtott számára megfelelő anyagi alapot. Herman azonban nem csupán a tudományos munka hátterének a biztosítására használta a politikusi státuszt, hanem a magyar politikai életnek nagyon is aktív szereplője volt, életének jelentős időszaka szorosan összekapcsolódott ezzel a tevékenységgel.

HERMAN OTTÓ POLITIKAI PÁLYÁJÁNAK FŐBB CSOMÓPONTJAI

A következőkben a politikusi pályának a legfontosabb csomópontjait mutatom be. Az 1864-ben – 29 évesen – Kőszegről Kolozsvárra került Herman Ottó az Erdélyi Múzeum Egyesületnél kapott állást. Kolozsváron kezdett a tudományos munka mellett a politikával is foglalkozni. Életének a politikához kapcsolódó korai emlékei forrásokkal nem, vagy alig alátámaszthatóak, legendás elemekkel telítődnek (gyermekkori kísérlet a szabadságharc hadseregébe való belépésre, részvétel az itáliai háborúban és az 1863-as lengyel szabadságharcban) (ERDŐDY 1984, 12). Az első politikai jellegű hazai megnyilvánulása az 1869-es választási kampány egyik kolozsvári rendezvényéhez kapcsolódott, amikor határozott fellépésével megakadályozta, hogy az ellenzéki tömeg összecsapjon a választási rendbontásra

kivezényelt katonasággal. Az életrajzával foglalkozó irodalom az Erdélyi Múzeum Egyesületnél betöltött konzervátori állásáról való lemondásnak is politikai színezetet tanúsít, hiszen radikális ellenzékiként nem akart az erdélyi mágnások által fenntartott Egyesület alkalmazottja maradni. A lemondást követően, 1871. március 4. és 1872. június 25. között a kolozsvári Magyar Polgár munkatársa lett. Radikális köztársaságpárti nézetei miatt azonban sajtóperrek fenyegették, és – az egyébként ellenzéki újság – szerkesztőjével, K. Papp Miklóssal is konfliktusba került. Ezt követően el is hagyta a lapot (URÁK 2006, 128; PÉTER 1988, 368). Ebben a korai esetben is jól látható, hogy Hermanra nemcsak a radikalizmus volt jellemző, hanem az egzisztenciális kérdéseket negligáló, elvekhez mereven ragaszkodó döntések is. Hiszen vélhetően politikai alapú konfliktusai miatt, a tudományos munka lehetőségét biztosító múzeumi megbízatást, a megélhetést lehetővé tevő szerkesztői állást, valamint a neki 8 évig otthont adó várost is elhagyta. A politikai állásfoglalás és az ebből adódó konfliktus tehát fontos és meghatározó volt életének ezen szakaszában is.

A Mérges csók című írása biztosított Herman számára először országos figyelmet. Ezt a cikket a doroszlói (ma Szerbia, Дорослово) tartózkodása alatt írta a községében található Bajkút/Szentkút zárándoklatáról.⁷ Cikkét a szerző szinte szépírói módszerekkel építette fel. A bevezetőben Szentkút kedélyes leírását olvashatjuk, majd ezt követően jelenik meg az eseményeket megfigyelő és értékelő szerző alakja, aki elborzad a látottakon. A természettudós orvosi ismeretei alapján szenvedélyes szavakkal ítéli el a búcsújáró helyek szokásait, a szobrok betegek általi csókolását, a közös kútban való megmosdást. A cikkben megnyilatkozik Hermannak a vallásokkal kapcsolatban a későbbiekben is hangoztatott alapelve: „Ne gondolja senkiesem, hogy a vallásos türelmetlenség befolyása alatt állok, ez adja a tollat a kezembe – bizony nem állok! Tisztelem minden ember vallását, a melyben lelke nyugalmát feltalálja – jobbat nem adhatnék neki. Csupán egy feltételt ismerek, a melynek vallás dolgában helye van, mely elengedhetetlen, s ez az: *hogya a vallás alapjátétele a felebaráti szeretet legyen a szó legterjedelmesebb, legnemesebb, igaz értelmében.* A miket mondani akarok, azoknak elmondását épen a felebaráti szeretet parancsolja reám” (HERMAN 1876, 411–413). Herman tehát már pályája kezdetén megnyitotta azt a konfliktust, amely végig fogja kísérni egész életét: szembehelyez-

⁵ Az országgyűlési képviselők életpályatípusaival kapcsolatban lásd: PAP 2014, 117–123.

⁶ A képviselők tiszteletdíja (napidíj és lakbér) az 1893. évi VI. törvénycikk alapján évi 2200 forintról 3200 forintra emelkedett, ami a vármegyei alispánok és minisztériumi osztálytanácsosok fizetésével volt nagyjából egyenértékű. CIEGER 2011, 28.

⁷ A Doroszlóra kerüléséről részletesen lásd: HUSZTI 1969, 9–10; PÉTER 1988, 368–369.

kedett korának vallásosságával és nyílt őszinteséggel, szenvedélyesen hirdette az általa igaznak gondolt nézeteket, legyenek azok természettudományos tanok vagy politikai, társadalmi reformok.

A politikussá válás útján azonban az első igazán komoly lépésnek az 1875-ös pártalapítási kísérletet és a Kossuth Lajossal való kapcsolatfelvételt tekinthetjük. Herman 1874 nyarán ismerkedett meg a szegedi származású Bakay Nándorral. Bakay ekkorra Szeged egyik jelentős vállalkozója, kendergyár-tulajdonosa volt. A két férfi elhatározta, hogy önálló pártot hozzanak létre az iparos érdekek képviselőjére. Herman ebben az ügyben fordult 1875. március 2-án Kossuth Lajoshoz és ehhez a tervhez kérte az emigráns politikai támogatását.⁸ A pártalapítással kapcsolatban néhány fontos kérdésre kell felfigyelnünk. A dualizmus kori magyar párttörténet egyik legmozgalmasabb periódusa zajlott ebben az időszakban, mozgásba lendült az 1867-ben kialakult pártstruktúra. Az ellenzéki oldalon kétirányú folyamat indult el: a Tisza Kálmán vezette Balközép zöme a Deák-párthoz közeledett, míg a kiegyezés elfogadásával egyet nem értők létrehozták az Elvhű Balközép nevet viselő pártformációt. Ez utóbbihoz tartozó képviselők 1874. február 26-án fúzióra lépetek az Országos 48-as Párttal. Az új csoportot kezdetben Egyesült Közjogi Ellenzéknek, majd rövid egy hónap után Függetlenségi Pártnak nevezték el (TÓTH 1963, 985–1017; VIDA 2011, 49–50; SZENDREI 2012, 3–5). A Függetlenségi Párt maga mögött tudhatta Kossuth Lajos támogatását. Így a Herman–Bakay-féle kísérlet eleve kudarcra volt ítélve. Ennek ellenére azonban a két férfi jól érzékelt a pártalapítás lehetőségét, azzal is tisztában voltak, hogy Kossuth támogatása nélkül az ellenzék oldalán, ismeretlen emberként, szinte lehetetlen bekerülni a magyar politikai életbe. Emiatt természetesen vehető, hogy Herman, az általa személyesen nem ismert Kossuthhoz fordult támogatásért.

Herman Ottó Kossuthhoz írt levelének kezdő soraiiban bemutatkozott, igyekezett saját portréját megrajzolni. Ellenzéki személyként ismertette élete fontosabb, kiemelendő részeit. Szólt arról, hogy nagybátyja 1858-ban politikai ok miatt elhagyta a Birodalmat, beszámolt a kolozsvári újságírói ténykedéséről, Lónyai Menyhért elleni fellépéséről, a sajtóperekről, valamint a szerkesztővel való szakításról. Megfogalmazta politikai hitvallását is: „Jóllehet a köztársaság eszményem, s minden lépésemet feléje töreksem, számolok a viszonyokkal is, mert a nemzettel

együtt akarok haladni; és tudom, hogy az uralkodó közszellemnél fogva e haladás még sok időkre csak lassú lehet, de sőt, hogy az erők legjavát sokszor nem is a haladás előmozdítására, hanem a visszaesés feltartóztatására kell fordítani.”⁹ Ezek a sorok egyfajta politikai ars poétikaként is felfoghatóak. Érdeemes megjegyezni, hogy Herman saját természettudományos munkájára egyetlen sort vesztegetett csupán a levele végén: „A természeti tudományokkal foglalkozom, s jelenleg a magyar természettudományi társulat megbízásából a magyar Araneológiát írom.”¹⁰ A levél bemutatkozó részéből hiányoznak a korábban már említett itáliai és a lengyelországi életrajzi elemek, melyek forrásaként a szakirodalom a Lambrecht Károly által is idézett kolozsvári újságcikk sorait adja meg.¹¹ Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a Kossuth számára írott levélnek minden bizonnyal fontosabb részét jelentették volna ezek az információk, mint az ezekhez képest elhanyagolhatóan tekinthető életrajzi elemek. Ez a tény tovább erősítheti bennünk a szkepszist a forrásokkal kellően alá nem támasztható mitikus történetekkel kapcsolatban.

Kossuth, mint az ismeretes, mereven elzárkózott a kezdeményezés támogatásától. Elszántságát az is mutatja, hogy bár kézfájásra panaszkodott, hosszú levélben válaszolt Hermannak. Kossuth felszólította a hozzáfordulót, hogy tartózkodjon a párt létrehozásától, hiszen az megosztja a szavazókat. Valamint mereven elhatárolódott az osztályharc eszméjétől és a szocialista tanoktól, „a körlevél-javaslaton bizonyos irány vonul keresztül..., mely azon eszmék rendjébe tartozik, melyeket socialistikusoknak szoktunk nevezni, kell valami ilyesnek lenni benne, mert rám ezen benyomást tette. Tartozom magamnak, hogy ezzel szemben jelezzem állásomat.” – fogalmazott Kossuth. „E tárgyban az eszmecsere-t köztünk befejezettnek tekintem.” – zárta levelének ezt a szakaszát Kossuth, akinek szavai közt szintén csupán egy mondat utalt arra, hogy Herman önmagát nemcsak politikusként

⁹ Herman Ottó levele Kossuth Lajosnak. Doroszló, 1875. március 2. (*Herman Ottó leveleiből levelezéséből* 2002, 1052–1055; idézi tévesen: PÉTER 1988, 370.)

¹⁰ *Herman Ottó levelezéséből* 2002, 1055.

¹¹ „Megjártam Bécsset, Strassburgot, Milanot ... lepillantottam a Monte Bericolo-ról az olasz földre; szivaroztam a 365 tornyos székesegyház árnyékában, a Como táján pedig a szabadság és humanizmus érdekében föbelövdöztük egymást, másol meg a kancsuka jelzé a korszellem óráját.» Ez az utóbbi megjegyzés arra vonatkozik, hogy 1862-ben résztvett a lengyel fölkelésben. Haláláig őrizte azt a carbonari kalapját, amelyet olasz földről hozott magával s amelyet a lengyel harcokban lőttek át.» (LAMBRECHT 1933, 20).

⁸ Lásd erről részletesen: ERDŐDY 1984, 46–47, 49–53; téves dátumokkal és pontatlan idézettel: PÉTER 1988, 369–370.

mutatta be: „A növénytanba vágó nyomtatványt köszönöm.”¹²

A sikertelen kezdeményezés után mind Bakay, mind Herman a függetlenségi párthoz kapcsolódott. Bakay Nándor 1878-ban Szeged első kerületének a függetlenségi párti képviselője lett, és talán nem véletlen, hogy Herman is épp Szegeden, a második kerületben szerzett mandátumot az 1879-es időközi választáson. Addig azonban Herman Ottó időlegesen visszahúzódott a politikai életből és a tudományos munka felé fordult. 1875. február 24-én állást kapott a Nemzeti Múzeum állattárában és Budapestre költözött. Csak 1877-től vannak információk politikai tevékenységéről. 1877. december 16-án szónokként lépett fel a törökbarát, oroszellenes tüntetésen (PÉTER 1988, 371; LAMBRECHT 1920, 48–49). Ennél az epizódnál azonban sokkal fontosabb volt az, hogy 1878-tól már, mint a függetlenségi párt egyik választásokon induló politikusát tarthatjuk számon.

Az a párt melyhez csatlakozott, mint láttuk, 1874-ben jött létre. Jelentős vitát váltott ki maga az önelnevezés is, hiszen többen ragaszkodtak a 1848-as Párt névhez, Kossuth azonban a függetlenségi jelző használatát javasolta. Az Elvhű Balközép 13 tagja közül kezdetben heten, majd még öten szerepeltek a megalakult párt soraiban. A névválasztás körüli vita lényeges ellentétet takart. A Kossuth-féle program legfontosabb kritikusa Irányi Dániel a közép- és kispolgárság felé akarta közelíteni az ellenzéki politikát. Irányi nem tartotta elegendőnek a közjogi alapú ellenzékiiséget, hanem tömegbázisú szélesítő demokratikus programot tartott szükségesnek és a nemzetiségi mozgalmak felé is nyitott volt. Közjogi elképzeléseiben azonban nem lépett túl a perszonálunió programján. Kossuth ezzel szemben a következetes függetlenségi politikát kérte számon az alakuló párton. Irányi javaslatával kisebbségben maradt, a párt tagjainak többsége a közjogi radikalizmus látszatát felvállalva, a demokratikus reformokra való hajlandóságot negligálva, a Függetlenségi Párt elnevezést támogatta. Az új párthoz éppen ezért a hajdani 48-as képviselők közül csak 21 fő csatlakozott, 12 pedig távolmaradt (TÓTH 1963, 989). Ebben a kontextusban talán már sokkal érthetőbb Kossuth reagálása a Herman–Bakay-féle megkeresésre, ami pont abba az irányba mutatott (társadalmi reformok előtérbe helyezése a függetlenségi program rovására), melyet Kossuth elutasított.

A létrejött Függetlenségi Párt azonban továbbra sem volt egységes, számos belső frakcióra tagozódott. A Mocsáry Lajos által fogalmazott pártprogram ugyan szinte kizárólag a közjogi kérdésre fókuszált, de párton belül létezett egy demokratikus reformokra is hajlamos szárny, melyhez tartozónak lehet nyilvánítani az 1879-től országgyűlési képviselővé váló Hermant.¹³ Az elkövetkező másfél évtized többször megpróbáltatotta a függetlenségiakat. Először az antiszemita távoztak 1883-ban. 1884-ben pedig egy másik jelentős változás is lezajlott az ellenzéki oldalon. A Függetlenségi Párt és az 1848-as frakció, okulva az 1884-es választás kudarcából, 1884. szeptember 29-én fúzióra lépett egymással. Ekkor jött létre az ún. Negyvennyolcas Függetlenségi Párt. A párt perszonáluniós alpra helyezkedve, szakított a teljes függetlenség programjával. Ezzel a lépéssel gyakorlatilag lezárult az 1874-ben megszakadt egyesülési folyamat (SZENDREI 2012, 6). Herman Ottó ekkor marginális helyzetbe került, az új párt programja nem felelt meg neki, ezért abba annak megalakulásakor be se lépett. Önmaga egyébként az 1887-es választási bukását is ennek az elszigetelődésének tudta be. Majd 1889-ben, amikor újra bekerült a parlamentbe, végül mégis csatlakozott a párthoz, de kikötötte, hogy azt az 1874-es alapon teszi (ERDŐDY 1984, 96–97, 109).

A következő fontos válság az egyházpolitikai reformok időszakában érte a pártot. Eötvös Károly 1893. május 20-án, az egyházpolitikai reformok párton belüli leszavazását követően, 17 képviselővel megalakította a Negyvennyolcas Függetlenségi Párt Eötvös-frakcióját, mely egyelőre még a párton belül maradt. Miután azonban Ugron Gábor frakciója szeptember 27-én visszatért a pártba (48-as Ugron Párt), Eötvösök különváltak. Tizenkét képviselőházi taggal 1893. szeptember 29-én megszületett az Országos Függetlenségi Párt, melynek elnöke Herman Ottó lett. Herman ekkor az egyházpolitikai reformok ügyében legradikálisabb fellépő képviselők közé tartozott. „a mikor egész Európában inkább az illiberalizmus, sőt itt-ott a reakció jelentkezik, a magyar nemzet volt az egyetlen, mely felvette a harcot a liberális eszméért, a lelkiismereti szabadságért” emlékezett vissza az általa követett politikára (ERDŐDY 1984, 114).

Herman Ottó az elnöki posztot azonban tudományos munkásságára – millenniumi kiállítás szervezése – való hivatkozással átadta Madarász Józsefnek. Eötvösök pedig 1895. február 27-én feladták önálló-

¹² Kossuth Lajos levele Herman Ottóhoz, 1875. március 17. Collegno (Baraccone). *Kossuth Lajos iratai* IX. 1902.

¹³ Herman Ottó és a függetlenségiak belső vitáiról lásd: ERDŐDY 1984, 94–97.

ságukat és egyesültek, az Ugron Gáborral az ismét szakító, Justh frakcióval, az ún. Függetlenségi és 48-as Justh Párttal. A fuzionált párt továbbra is az 1884-es programot tartotta irányadónak és a közjogi ellenzéki-ségre fókuszált. Az újra egységesült pártban Herman Ottó ismét társak nélkül maradt. Kilépett a pártból és fokozatosan visszahúzódott a nyilvános politikai élettől. A századforduló politikai vitáiban már nem igazán vett részt. 1896-ban pedig nem sikerült bejutnia a parlamentbe és életének hátralévő szakaszában nem is lett többé tagja. A pártharcok felőrölték és a meddő politikai csatározások helyett inkább a tudományos élet felé fordult. A tudósból lett politikus tehát ismét tudóssá vált.

HERMAN OTTÓ SZEREPLÉSE AZ ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKON

A tanulmány következő szakaszában Herman Ottó választási szereplését mutatom be. Herman Ottó országgyűlési szereplésével nem foglalkozom, hiszen az egyrészt túlfeszíteni jelen írás kereteit, másrészt bőszes irodalom áll rendelkezésre a kérdés tanulmányozásához.

Péter László munkájában bukkanhatunk arra az információra, hogy Herman Ottó barátainak unszolására 1875-ben Kolozsváron próbálkozott a képviselőjelöltséggel, a választásokon azonban alulmaradt (PÉTER 1988, 371). Ezzel az első szerepléssel kapcsolatban téves, legalábbis nem pontos információval rendelkezett a szerző. A kolozsvári lapok felhasználásával könnyen tisztázható a kérdés. A Magyar Polgár június 17-i száma címlapon értesítette arról az olvasókat, hogy a Kolozsváron „számba alig vehető” frakcióval rendelkező függetlenségi megtagadták jelölő gyűlésüket, ahol Herman Ottót szólították fel a jelöltség elfogadására. Ő azonban, miután táviratban megkeresték, visszautasította a felkérést. A lap szerkesztője értékelte is Herman lépését: „Becsülni tudjuk a Hermann szerénységét, s még inkább azt, hogy nem engedte magát egy eredménytelen vaklárma eszközéül felhasználtatni.”¹⁴ Herman jelöléséről a rivális kolozsvári lap, a Kelet is tudósított, itt csupán a harmadik oldalon jutott hely a hírnék. A lap szerint a szabadelvűek ellenzéke „holmi szélbali fészkelődésekben” adta jelét elégedetlenségének a szabadelvű képviselőjelöltekkel szemben. Ezért elhatározták, hogy megalapítják a „szabadelvű ellenzék”-et és képviselőül Herman Ottót kéri fel. Ennek alapján táviratot is fogalmaztak, amit

minden jelenlévő alá is írt, „a mi egyébként – a mint halljuk – nem okozott nagy költséget, mivel az új párt új hivei tizen sem voltak” zárult a tudósítás.¹⁵

A július 3-i választás során egyébként a kolozsvári felső kerületben gróf Péchy Manót, az alsó kerületben pedig Bokros Eleket választották meg. Mindkét politikus a szabadelvű párt jelöltje volt. A választás mindkét esetben egyhangú volt, ugyanis az ellenzék nem tudott jelölteket állítani.¹⁶ Ebben az időben már a Nemzeti Múzeum Állattani Osztályának segédőreként dolgozó Herman Ottó lépése tehát előrelátó volt, hiszen az őt meghívó függetlenségi nem rendelkeztek elegendő erővel a választás sikeres lebonyolításához. Péter László információja tehát annyiban helyes volt, hogy Hermant felkérték a jelölés elfogadására, a választási szerepléséről azonban nem beszélhetünk.

Herman Ottó első választási megmérettetésére valószínűleg 1878-ban Szarvason került sor. Herman időközben már csatlakozott a függetlenségihez és ezen párt képviselőjelöltjeként lépett fel. A sikertelen választás eddig elkerülte a szakirodalom figyelmét, ezért érdemesnek tartom részletesebben kitérni erre.¹⁷

A képviselőjelölt június 30-i szarvasi bemutatkozásáról részletes tudósítást közölt a Békésmegyei Közlöny. A lap leírása szerint Verhovay Gyula és Herman Ottó közösen léptek fel ezen a napon. Verhovay beszélt először, majd ezt követte Herman felszólalása, a „pókok nagy mesterét, jeles szaktudóst” nagy érdeklődés várta. Az ismeretlen tudósító szavai jól jellemzik a korabeli választási viszonyokat és Herman Ottó személyiségét. „és mi mindannyian elismertük, hogy e szaktudós, ha nem is jó politikus, de jó szónok, logikusabb mint Verhovay s gyönyörűen kezeli a nyelvet (a hogy egy szomszédom megjegyzé.) Az „Egyetértés” politikai bibliája, abból merítette programját, így tehát beszédjé – mely igen szép általános részletekkel birt, elveiben arányos volt Verhovayéval – simább kiadásban. Általánosságban megjegyzem, hogy Verhovay inkább a népek, Hermann pedig már intelligensebb közönségnek szánta beszédét. Eredeti volt hallani Hermann Ottót, midőn rászánta magát tót beszédet tartani. Egészen szarvasi tót dialectusban tálalta ki, hogy bármely magyar ember megérthette,

¹⁵ *Kelet*, 1875. június 15. 3.

¹⁶ Kolozsvár képviselői. *Magyar Polgár*, 1875. július 7. 1.

¹⁷ Szabadfalvi József, Erdődy Gábor és Péter László például téves időpontra, július 14-re tették Herman Ottó első szarvasi programbeszédét (SZABADFALVI 1977, 133; ERDŐDY 1984, 14; PÉTER 1988, 371). Ennek a tévedésnek az alapja Lambrecht Kálmán munkája lehetett, aki a Franklin kiadónál megjelent „Szarvas városa független polgáraihoz. Program 1878. jul. 14.” c. kiadvány dátumát vette a beszéd elhangzásának időpontjaként.

¹⁴ Képviselő-választási mozgalmak. *Magyar Polgár*, 1875. június 16. 1.

mert egyre másra gyártotta a magyar szavakat tót szóvá. – Őt is megéltenezték szórványosan.” A tudósítás a függetlenségi politikusokat „szélsőbali apostolok”-nak pesti „vándorszereplők”-nek nevezte. Előzetesen jól érzékelt az erőviszonyokat, hiszen a szabadelvűek győzelmét látta valószínűnek.¹⁸

Néhány nap múlva azonban arról értesülhettek az olvasók, hogy június 15-én a Tóth Pál által vezetett „szélsőbali párt” megváltoztatta döntését, és Herman Ottó helyett a korábbi képviselőt, Kollár Jánost jelölte újra.¹⁹ Ez az epizód azonban nem zavarta meg Herman szarvasi fellépését, ugyanis július 28-án már, mint a párt vezetésének jelöltje vonult be újra a városba. A lap szerkesztője egy későbbi tudósításban számolt be Herman Ottó július 28-i szarvasi látogatásáról. A jelölt tizenhét lovasból és huszonegy kocsi-ból álló menettel érkezett a városba. Herman Ottót ez alkalommal Mocsáry Lajos kísérte el, akinek szavait idézték is a lapban: „Mocsári is szónokolt s mint mondják a fültanuak egyebek között így: ítéljétek el az átkos kormányt, ítéljétek el halálra!” meg aztán: „ha 10 évig dult volna a legkegyetlenebb háború hazánkban, olyan pusztítást nem vitt volna végbe, mind a minőt e kormány három év alatt tett! Minek aztán természetes viszhangja egy az »egyenlőséget, egyenjogúságot« mindig száján hordozó paraszt ember ajkáról ez volt, »le az urakkal! lám hova milyen hinárba vezetnek minket!« Felvilágosodás! mikor jön el a te országod!”²⁰ A választási gyűlés után bankettet tartottak a „Sas” vendéglő udvarán. A pesti politikusok – „homboldogító apostol”-ok – másnapig maradtak, majd miután Tóth Pál vezetése mellett meglátogatták híveiket, visszatértek a fővárosba.

Herman kormánypárti ellenfele egyébként szintén idegennek számított a városban, ugyanis a szabadelvűek szarvasi hívei július 7-én Móricz Pált jelölték képviselőnek.²¹ Móricz már veterán politikusnak számított, hiszen 1868-tól tagja volt a háznak. Két ciklu-

son át képviselte a Bihar megyei bárándi kerületet, majd Udvarhelyszék képviselője lett, 1878-ban pedig a fogarasi és a szarvasi kerületben is őt indította a Szabadelvű Párt. A fúzióig a Balközép Párt vezetőségéhez tartozott, majd a Szabadelvű Párt egyik meghatározó politikusa lett.²² Móricz és Herman augusztus 6-án érkezett meg a városba, ahol a választáson rendkívül szoros eredmény született, hiszen csupán 6 szavazattal kapott többet Móricz Hermannál.²³ Herman Ottó tehát nem sokkal ugyan, de lemaradt a szarvasi mandátumról.

A következő lehetőség az időközi választáson való mandátumszerzés volt. Erre 1879-ben adódott alkalom, ugyanis a szegedi második kerület – Alsóváros – függetlenségi képviselője, Kállay Ödön 1879. augusztus 5-én meghalt. A függetlenségi párt helyi szervezetében Böröcsök Sándor szappanfőző és lúgkészítő kisiparos javasolták képviselőjelöltnek. Mivel azonban Böröcsököt a párt vezetői nem találták elég előkelőnek ahhoz, hogy a várost a parlamentben képviselje, Simonyi Ernő – a vezető függetlenségi politikus –, szeptember 26-án inkább Herman Ottót ajánlotta a helyi szervezetnek. Herman október 19-én mondta el programbeszédét, a pótválasztást pedig október 26-án tartották. Herman Ottó ellenfele a kormánypárt részéről gróf Károlyi Sándor volt. A választás, az árvíz sújtotta városban, rendkívül kedvezőtlen körülmények között zajlott, így csupán 391 szavazó vett rajta részt a lehetséges 1994-ből. Herman 228 szavazatot kapott, szemben Károlyi 163 szavazatával (PÉTER 1988, 371; TÓTH 1991, 708). Herman Ottó tehát a szarvasi szituációhoz hasonlóan jutott a felkéréshez és ebben az esetben a mandátumhoz. Pártjának budapesti központja indította el a választáson, úgy, hogy a helyi függetlenségi által javasolt személyt nem fogadták el.²⁴

Herman Ottó 1879-ben tagja lett a magyar országgyűlésnek. Szegedi képviselőségéről több alapos tanulmánnyal rendelkezünk – lásd Péter László és Tóth Ede hivatkozott munkáit – így nem is tartom jelen cikk feladatának az országgyűlési szereplés áttekintését, csupán a későbbi választási megmérettetések kevésbé ismert, vagy nem pontosan ismert részleteire térek ki. Az 1879-es időközi választás után két rendes választáson is sikeresen indult Herman Ottó. 1881-ben a kormánypárti támogatással szereplő, de önmagát függetlenségi programot vallónak minősítő Bakay Nándort, korábbi elvbarátját sikerült legyőznie.

¹⁸ Választási előjáték. I. *Békésmegyei Közöny*, 1878. július 7. 1.

¹⁹ *Békésmegyei Közöny*, 1878. július 18. 3.; Kollár egyébként 1867 és 1871 között a szarvasi járás főszolgabírója volt, majd ügyvédként dolgozott. 1875-ben próbálkozott a szarvasi mandátum megszerzéséért folyó küzdelemben. Kezdetben ugyan szabadelvű jelölt volt és vetélytársa szintén ebben a pártban indult, ami ékesen bizonyítja a korabeli pártviszonyok kiforratlanságát. Kollár időközben átigazolt a függetlenségihez, és ellenfele visszalépése után végül is megszerezte a mandátumot. Kollár 1878 után ismét egyébként ügyvédként működött és 1902. március 10-én halt meg, életének 79. évében (*Békésmegyei Közöny*, 1875. június 13. 2. és 1875. július 8. 3.).

²⁰ *Békésmegyei Közöny*, 1878. augusztus 1. 2.

²¹ *Békésmegyei Közöny*, 1878. július 11. 2.

²² *Szabadelvűpárti naptár*, I. évfolyam 1884. 121–122.

²³ *Békésmegyei Közöny*, 1878. augusztus 15. 2.

²⁴ Erről részletesen: Mikszáth Kálmán: Választási mozgalmak IV. *Szegedi Napló*, 1879. szeptember 28.

Az 1884-es választás érdekessége pedig az volt, hogy a kormánypárti Herczeg Mihály mellett ismét egy korábbi harcostárs szerepelt a kihívók között. Az antiszemita álló Verhovay Gyula próbálta megszerezni tőle a szegedi helyet.²⁵ 1887-ben azonban végül is elveszítette a szegedi mandátumot. Ennek fontos oka lehetett többek között az is, hogy Herman Ottó nem lépett be a Negyvennyolcas Függetlenségi Pártba, így az nem támogatta őt. De az 1880-as években jól érzékelhető volt Szegeden a kormánypárt erősödése. Ennek első jelei már 1881-ben megmutatkoztak, amikor Eötvös Károly elveszítette a választást Szende Béla honvédelmi miniszterrel szemben. A városnak ugyanis jelentős kormányzati segítségre volt szüksége az újjáépítés lebonyolításához, így szinte természetesen vehető a korábbi ellenzéki beállítottság megváltozása (TÓTH 1991, 716).

Herman Ottó a szegedi bukást követően már nem tudta stabilizálni helyét a házban. Időközi választásokon ugyan még kétszer sikerült mandátumot szereznie, de a rendes választásokon újra és újra alulmaradt. Péter László említi, hogy 1887-ben sikertelenül indult a kolozsvári időközi választáson, majd ezt követően kapta meg a törökszentmiklósi helyet (PÉTER 1988, 372). A kolozsvári szereplésről jelenleg nem rendelkezünk pontos adatokkal,²⁶ a Törökszentmiklóson 1889. május 9-én tartott választáson Szapáry Gyulát sikerült legyőznie. A választást egyébként Szapáry Gyula kereskedelmi miniszterre való kinevezése miatt kellett kiírni, mely kinevezés után a képviselőnek le kellett mondania mandátumáról és újra meg kellett méretetnie magát. Szapáry Gyula ugyan május 9-én elbukott Herman Ottóval szemben, két nap múlva azonban a Bars megyei újbányai kerületben sikerrel szerepelt. Herman és Szapáry győzelmét pedig ugyanazon a napon jelenthették be az országgyűlésben.²⁷

1892-ben azonban nem Törökszentmiklóson indult,²⁸ hanem a budapesti IX. kerületben, Ferencvárosban próbálkozott. A január 28-i választáson Tolnay Lajos szabadelvű politikussal, a kerület korábbi képviselőjével szemben ismét alulmaradt. Tolnayra a lehetséges 3094 választópolgár közül 1204 fő,

Hermanra pedig 632 fő szavazott.²⁹ Péter László említi még, hogy 1892 őszén Hermant Békésen és Szegeden jelölték képviselőnek (PÉTER 1988, 372). Ez utóbbi információt azonban szintén pontosítani kell. Csanády Sándor függetlenségi képviselő 1892. július 17-i halála miatt megüresedett a berettyóújfalui mandátum. Az ekkor tartott időközi választás előkészületei során valóban szóba került Herman Ottó jelölése. Ő azonban ezt nem fogadta el, hanem a másik jelöltet, Papszász Károlyt javasolta maga helyett. Az augusztus 11-i választáson egyébként Papszász alulmaradt Szunyogh Szabolcs szabadelvű politikussal szemben.³⁰ Szegeden nem ősszel, hanem 1892. december 11-én tartották meg – a Tisza Lajos miniszteri kinevezése miatt kiírt – időközi választást. A függetlenségi párt jelöltje azonban végül itt sem Herman Ottó lett. A függetlenségi Uray Miklóst pedig nagy többséggel győzte le a város újjáépítését irányító hajdani kormánybiztos, Tisza Lajos.³¹ Békésen egyébként Irányi Dániel halála miatt tartottak ugyan időközi választást, melynek előkészítése során, jelenlegi ismereteink szerint, nem kerül említésre Herman Ottó neve. Itt báró Kass Ivor szabadelvű jelölt mérkőzött meg Meskó Lászlóval, aki a november 20-i választáson 500 szavazat többséggel legyőzte a kormánypárti jelöltet.³²

A budapesti kudarc után tehát, az igazolható szakirodalmi ismereteink alapján, Herman Ottó 1893. június 6-i miskolci indulásáról és győzelméről tudunk (SZABADFALVI 1977, 134; ERDŐDY 1984, 15; PÉTER 1988, 372). Erre a választásra egyébként Vadnay Károly szabadelvű országgyűlési képviselő lemondása miatt került sor. Vadnajt ugyanis a kormány hivatalos lapjának, a Közlönynek a szerkesztésével bízták meg, és emiatt kellett visszaadnia a mandátumát.³³ Az 1893-as választás lefolyását részletesen bemutatta Szabadfalvi József, akinek a figyelmét talán csak a vasutas szavazók közül kialakult korabeli diskurzus kerülte el.³⁴

²⁹ *Pester Lloyd*, 1892. január 29. 2–3.

³⁰ *Pesti Hírlap*, 1892. július 21. 7; 1892. július 22. 3; 1892. augusztus 2. 2; 1892. augusztus 11. 2.

³¹ *Pesti Hírlap*, 1892. november 26. 3; 1892. december 12. 1.

³² *Pesti Hírlap*, 1892. november 27. 3.; *Képviselőházi Napló* 1892. VI. kötet. 1892. november 29-i ülés jegyzőkönyve 297.

³³ *Képviselőházi Napló*, 1892. XII. kötet. 1893. május 15-i ülés jegyzőkönyve 386.

³⁴ Mikszáth Kálmán 1887-es karcolata, mely szerint Herman szegedi választási bukását a lefzetett vasúti alkalmazottak okozták, indukált egy hat évvel későbbi diskurzust, melyben fontos szerepet kaptak a vasutasok. A sajtó közli az ellenzéki Hermanra szavazó vasutasok számát, amit annak bizonyítékeként táll, hogy a „tiszviselők minden ellenpresszió nélkül gyakorolhatják polgári jogukat”. Az irodalom tehát ebben az esetben aktívan alakította a politikai diskurzust. Lásd: Mikszáth: *Herman Ottó és a vasúti*

²⁵ 1881-es eredmény: Herman Ottó 284, Bakay Nándor 284, 1884-es eredmény: Herman Ottó: 889, Hercegh Mihály: 517, Verhovay Gyula: 8. (TÓTH 1991, 710–711, 713–714; PÉTER 1988, 372.)

²⁶ Szabadfalvi József szerint nem fogadta el a kolozsvári jelölést (SZABADFALVI 1977, 134.)

²⁷ *Képviselőházi Napló*, 1887. XI. kötet. 1889. május 14-i ülés jegyzőkönyve, 347.

²⁸ A törökszentmiklósi kerületben Magyar-Kossa Géza főszolgabíró győzte le nagy többséggel a függetlenségi által indított Hellebronth Gézát. *Pester Lloyd*, 1892. január. 29. 3.

Az azonban különösnek tekinthető, hogy a témával foglalkozó kutatók figyelmét elkerülte az a tény – vagy nem fordítottak rá különös figyelmet –, hogy Herman Ottó nem 1893-ban indult először a miskolci mandátumért, hanem ő volt Vadnay Károly kihívója az 1892. január 28-án megtartott rendes választás esetében. Ez az információ pedig nem volt ismeretlen Lambrecht Kálmán előtt sem. Vadnaynak, aki egyébként 1884 óta képviselte a kerületet, csak szoros küzdelemben sikerült legyőznie Herman Ottót. Csupán 18 szavazattal kapott többet, rá 380 fő, ellenfelére pedig 362 fő szavazott.³⁵ Így talán nem véletlen, hogy a párt 1893-ban is Hermant indította, akinek ekkor 433 főt sikerült mozgósítania, míg szabadelvű ellenfele csupán 399 szavazatot kapott (SZABADFALVI 1977, 135).

1896-ban azonban újra elveszítette a rendes választást, ezt követően pedig már végleg kimaradt a parlamentből. Az október végi megmérettetésen a miskolci első kerületben indult el, ellenfele Szemere Attila volt. A második kerületben a függetlenségi-eket Mocsáry Lajos képviselte, míg a kormánypárt Lánczy Leót indította. Mindkét esetben a kormánypárti jelölt győzedelmeskedett, még hozzá úgy, hogy jelentős többséggel utasították maguk mögé a vezető ellenzéki politikusokat.³⁶ Herman Ottó még egy alkalommal próbálkozott a parlamentbe kerüléssel, 1901-ben elfogadta a dárdai kerület jelölését. Az október 2-i választáson ugyan második helyezettként bejutott a pótválasztásra, de mivel az ellenfeleinek összesen több szavazata volt, mint a függetlenségi oldalnak, a második fordulóban már nem indult el.³⁷

* * *

Herman Ottó politikusi karrierje ezzel gyakorlatilag véget ért, életének hátralévő szakaszát a tudományoknak szentelte. Egyedi alakja volt ő a magyar politikai életnek, de ez egyben azt is jelentette, hogy nem is tudott beilleszkedni a kor magyar politikai elitjébe. Habitusa, műveltségének irányultsága, politikai eszméi egyedivé, magányossá tették az országgyűlésen belül. Tudósként indult, politikussá vált, hogy ismét tudós legyen. Kiszorulása a parlamentből nehézségeket okozott számára, a választási vereségek mélyen

érintették személyiségét, de mégis ez nyújtott számára lehetőséget, hogy tudósként maradandóbbat alkot-hasson, az élet értékes éveiben a termékenyebb tudományos munkával foglalkozhasson.

FORRÁSOK

- Békésmegyei Közlöny, Békéscsaba
Kelet, Kolozsvár
Képviselőházi Napló
Magyar Polgár, Kolozsvár
Szabadelvűpárti naptár. I. (1884)
Pesti Hírlap
Pester Lloyd
Szegedi Napló
Herman Ottó levelezéséből. Híd LXVI/8–9 (2002) 1052–1058.
Kossuth Lajos levele Herman Ottóhoz. 1875. március 17. Collegno (Baraccone) : Kossuth Ferenc (s. a. r.): Kossuth Lajos iratai IX. (1902) Budapest. Digitális kiadás
Mikszáth Kálmán: A mai ülés. 1890. március 6. A Herman Ottó lenyíratása. Mikszáth Kálmán összes művei. Akadémiai Kiadó, Budapest. 79. kötet, Cikkek és karcolatok. 1890 Parlamenti karcolatok. 1987. 94–96.
Mikszáth Kálmán: A T. Házból (január 18). Mikszáth Kálmán összes művei. Akadémiai Kiadó, Budapest. 74. kötet, Cikkek és karcolatok. 1887 Parlamenti karcolatok. 1979. 55–58.
Mikszáth Kálmán: Herman Ottó és a vasúti bakterok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 75. kötet, Cikkek és karcolatok. 1887 Parlamenti karcolatok. 1981. 38–41.

IRODALOM

- CIEGER András
2011 *Politikai korrupció a Monarchia Magyarországon 1867–1918*. Napvilág Kiadó, Budapest.
ERDŐDY Gábor
1984 *Herman Ottó és a társadalmi-nemzeti felemelkedés ügye*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
FABRO Henrik–UJLAKI József (szerk.)
1906 Sturm-féle országgyűlési almanach 1906–1911. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól. Kócai biz., Budapest.
HENTALLER Lajos
1886 *Politikusaink pongyolában*. Tollrajzok a képviselőházból. Budapest. 1886.
HERMAN Ottó
1876 A mérges csók. *Természettudományi Közöny*. VIII/86. 412–414.
HUSZTI Sándor
1969 A Természetrizsi Füzetek első kötete és Herman Ottó. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* VIII. 7–22.
LAMBRECHT Kálmán
1920 *Herman Ottó. Az utolsó magyar polihisztor élete és kora*. Budapest.
1933 *Herman Ottó*. Budapest.

bakterok. 38–41, valamint A miskolci vasutas tisztviselők szavazása. *Pesti Hírlap*, 1893. július 2. 7.

³⁵ *Pesti Hírlap*, 1892. január 29. 7; *Pester Lloyd*, 1892. január 29. 6.

³⁶ Herman Ottó 319 szavazat, Szemere Attila 512 szavazat; Mocsáry Lajos 269 szavazat, Lánczy Leó 430 szavazat. *Pester Lloyd*, 1896. 10. 31. 2.

³⁷ *Pesti Hírlap*, 1901. 10. 3. 9; 1901. október 9. 3.

MÉHELY Lajos

1915 Herman Ottó. *Budapesti Szemle* 161/457–459. 208–216.

PAP József

2014 Szabadelvű és munkapárti választási eredmények és képviselők 1901 és 1910 között. In: PAP József: *Tanulmányok a dualizmus kori magyar parlamentarizmus történetéből*. Akadémiai Kiadó – Líceum Kiadó, Budapest. 97–124.

PÉTER László

1988 Herman Ottó és Szeged. In: DOBROSSY István–VIGA Gyula (szerk.): *Tanulmányok Szabadfalvi József Tiszteletére. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV–XXVI*. 365–384.

SZABADFALVI József

1996 *Herman Ottó a parlamenti képviselő – 1879–1897*. Officia Musei 5. Miskolc.

1977 Herman Ottó, a miskolci képviselő. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XVI*. 132–149.

SZENDREI Ákos

2012 A dualizmus kori függetlenségi ellenzék történetének vázlatja. *Gesellschaft für Kritischen Zeiten* III/3–4, 2–20.

TÓTH Ede

1963 A Függetlenségi Párt megalapítása. *Századok* XCV/5. 985–1017.

1977 Szeged város népképviselője az országgyűlésben, 1860–1918. In: FARKAS József (szerk.): *Tanulmányok Csongrád megye történetéből*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged. 161–252.

1991 A politikai útkeresés és modernizáció a városban (1879–1890). In: GAÁL Endre (szerk.): *Szeged története* III./2. Somogyi-könyvtár, Szeged. 707–717.

URÁK István

2006 Herman Ottó kolozsvári tevékenysége. In: HEVESI Attila, VIGA Gyula (szerk.): *Herman Ottó öröksége*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc. 128–131.

VERES László

1975 A politikus Herman Ottó. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XIII–XIV*. 25–30.

VIDA István (főszerk.)

2011 *Magyarországi politikai pártok lexikona (1846–2010)*. Budapest.

OTTÓ HERMAN AND POLITICS OF INDEPENDENCE IN THE AGE OF DUALISM IN HUNGARY

Keywords: parliamentarism, elections, politics of opposition, the Age of Dualism, Ottó Herman, Miskolc

Literature dealing with Ottó Herman focuses primarily on the scientific activity of the polyhistor, for obvious reasons. His scientific work greatly surpassed his political role in public life. Although he was a major politician of the independent opposition, he was never reckoned among the first rate leaders. His eccentric attitude hindered him from this position. Notwithstanding, the political career had an important role in his course of life, since it provided a solid background which served as a framework for his scientific work. In some cases politics made possible his scientific researches, at another time it just prevented him from delving into scientific issues. The aim of the present paper is to examine the meeting points of Herman's parallel careers, to put the events of his personal life into a broader context, and to interpret these events in the context of the ideological relations and of the struggle for power between political parties in the Age of Dualism. The introductory part of the paper offers an interpretation of three important contemporary assessments about Ottó Herman, which make possible to apprehend the opposing estimations formed of the politician. The reason for these dissonant opinions is that actually he was seen as an outsider among both the politicians and the natural scientists. Thereafter, the most important stages of his political career are presented in the paper. Herman first became a journalist in Kolozsvár then he established a contact with Lajos Kossuth and tried to organize an independent political party. Finally he joined to the gathering of the Independentist parties. Finally, Ottó Herman's results on the elections are examined with particular attention on the assessment of his role in the struggles within the Party of 48 and Independence.

[Translated by Ingrid Fejér]